

İLK ADIMLARINI HEP SEVECEĞİM

CHRISTINE TOHMÉ

SANAT VE ÖĞRENİM

18. İstanbul Bienali küratörü Christine Tohmé'nin Ashkal Alwan'ın yolculuğuna dair bu yazısı eğitime, sanat kurumlarına ve yaşama bakışına dair zengin bir metin.

“Daimî krizlerin ve çatışmalardan kaynaklanan periyodik patlamaların ortasında, bir sanat kurumu nasıl hayal edilir, inşa edilir ve sürdürülür?”

Bu soru, Ashkal Alwan'ın kuruluşundan bu yana benim için ağır bir yük oldu. Neredeyse her birkaç yılda bir, sanki saat kurulmuşçasına karşılaştığımız yeni çıkmazları ve filizlenen olasılıkları göz önünde bulundurarak geriye dönüyor, çalışmalarımızı gözden geçiriyorum. Bu değerlendirmeyi candan bir görev bilinciyle yapıyor ve fazlasıyla ciddiye alıyorum. Peki, bunu neden yapıyorum? Çünkü askeri saldırıların ve ekonomik çöküşün damgasını vurduğu bu coğrafyada yaşarken, normal şartlarda elzem olabilecek gözden geçirme süreçlerini kolayca ihmal edebiliyoruz. Diğer yandan elbette, Ashkal Alwan'ın Beirut'la ayrılmaz bir şekilde iç içe geçmiş hikâyesini anlatmak, akla onun yarınını ve devamlılığını da getiriyor.

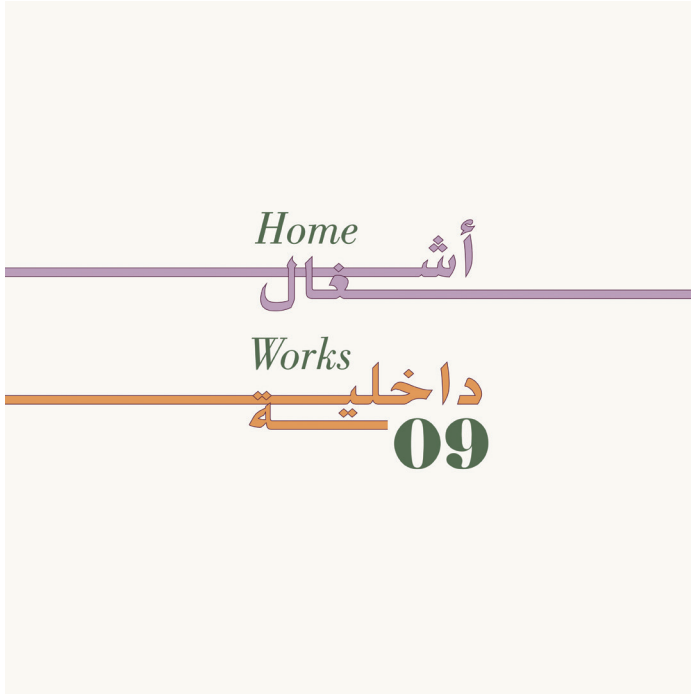
Ashkal Alwan, 1993 yılında Lübnan'daki iç savaşların ardından kuruldu, krizin içinde ve krizden doğdu. Takip eden yıllarda birçok kurum, sürekli yaklaşan ve geleceklerini şekillendiren mücbir sebepler karşısında yollarını bulmayı öğrendi. Aynı zamanda meslektaşlarımız, sanatsal pratiklerini toplumsal alanda temellendirerek tarihsel belleğe ve kentsel dokunun silinmesine dair, Lübnan'da kültür ve sivil toplum alanlarındaki paydaşlar için halen güncelliğini koruyan sorunlara odaklandılar. Ashkal Alwan, 1990'lar ve 2000'ler boyunca göçebe bir kurum olarak faaliyet gösterdi, kamusal müdahalelere sahne oldu ve eleştirel söylemler için alan açtı. Konuşmalar, performanslar, sergiler, gösterimler ve yayınlar için bir forum alanı olan Home Works'ün ilk edisyonunu başlattığımızda, burayı hem söylemsel ve estetik önermeler için bir laboratuvar hem de kolektif aidiyetin prova edileceği bir sahne olarak hayal ettik. Her bir edisyonda, sanatçı-

lar, düşünürler ve aktivistler bir araya gelerek sosyopolitik ortam üzerine düşündü ve Home Works'ü aciliyet duygusundan filizlenen bir karşılıklı etkileşim mirasına dahil etti. Forumu dokuz edisyon boyunca sürdürmek bize aynı zamanda elimizdeki koşullarla "idare etmeyi" de öğretti; acil durum modellerini onlar kendi seyrinde devam edebilecek hale gelene kadar geliştirdik.

İşin aslı, Home Works'e ev sahipliği yaptığımız her sefer büyük bir krizin patladığına dair, arkadaşlarımızla aramızda süregiden bir şaka mevcut. Bu şaka, iyisiyle kötüsüyle, şimdiye dek hep doğru çıktı. İlk edisyonun açılışı Filistin'de İkinci İntifada'nın patlak verdiği döneme denk geldi. İkinci edisyon, 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali nedeniyle ertelenmek zorunda kaldı; üçüncüsü ise 2005 yılında Lübnan Başbakanı Refik Hariri'nin öldürülmesi sebebiyle... O zamana kadar Home Works "düzenli olarak kesintiye uğrayan bir program

düzenine" çoktan yerleşmişti. Bu durum hiç değişmedi. Dördüncü edisyon 2008'de gerçekleşen ve ölümlere sebep olan sokak çatışmaları nedeniyle ertelendi; beşincisinde İzlanda'daki volkanik patlamalardan dolayı gökyüzünü bulutlar kapladı ve hava yolu ulaşımı durdu; yedincisi ise 2015 Beyrut bombalamalarının yaşandığı gece açıldı. Dahası 2017'de, Beyrut'ta 13. Sharjah Bienali'nin ikinci ayağını düzenlerken, Kamu Güvenliği Genel Müdürlüğü davetlilerin çalışma vizelerini dondurdu ve bizi etkinliği iptal etmekle tehdit etti.

Bu seriyi taçlandıran ise Home Works 8'in açılış gecesinin, Beyrut'ta ulusal bir ayaklanmaya yol açacak protestoların patlak verdiği 17 Ekim 2019 tarihine denk gelmesi oldu. İlk haftalarda durumu yakından takip edip kitlesel grevlere katıldık. Takipçilerimize ve katılımcılara bir bülten gönderdik ve metne şu ifadeyle başladık: "Ashkal Alwan'ın tüm program ve etkinliklerini süresiz olarak ertelendiğini sizle-

"Intimate Garden Scene" sergisi, Ashkal Alwan tarafından düzenlenen Home Works'ün dokuzuncu edisyonu kapsamında gerçekleştirildi.

re bildirmekten üzüntü duymuyoruz.” Günlük ritmimize dönmeyi reddederek sivil angajmana karşı olan bağlılığımızı tazeledik ve kolektif eylemliliğimize sahip çıkmayı acil bir ihtiyaç olarak benimsedik.

O zamandan beri ve COVID-19 salgını boyunca, sergi yapımı ve kurum inşa süreçlerinin geleceği üzerine düşünmeyi amaçlayan paneller ve çevrimiçi toplantılara sık sık davet edildim. Bu buluşmalarda *Ulus-aşırı buluşmaları tekrar nasıl gerçekleştirebiliriz* diye sormak yerine, kendimize şu soruyu yönelttik: *Ulus-aşırı toplantılar düzenlemek temelde ne anlama geliyor?* Ve daha da önemlisi, bir zamanlar büyük sergiler ve buluşmalar düzenlemek için harcanan kaynakların, sanatçıları ve onların pratiklerini desteklemeye yönlendirilip yönlendirilemeyeceğini tartıştık. Bizler durmaksızın ertelenen planları geride bırakıp gerçekte neyin tehlikede olduğuna odaklanırken, bu sorular çalışmalarımıza rehberlik etmeyi sürdürdü. Home Works için kaygan gerçekliklerimizin eğitlerine dayanabilecek bir gelecek hayal etmeye devam etsek de bu dönemde, ilk defa, içinde bulunduğumuz zamanı çözmek bizlere neredeyse imkânsız göründü. Ve itiraf etmeliyiz ki, ilk kez tükendiğimizi hissettik. Böylece teselli-yi içimize dönmekte bularak otuz yılı aşkın süredir Lübnan’daki belirsizliklere tanıklık eden ve bu belirsizliklerin üstesinden gelen sanatsal pratikleri tekrar gözden geçirdik.

Bu düşünme sürecinin sonunda, 2023’ün sonlarında Sursock Müzesi’nde açılan ve 48 eserden oluşan kolektif bir retrospektif sergi olan “Intimate Garden Scene (in Beirut)” ortaya çıktı. Serginin başlığı, Ashkal Alwan’ın 1995 yılında, o dönemde özelleştirme tehdidi altında olan Beyrut’taki Sanayeh Bahçesi’nde gerçekleştirdiği, kamusal alanı harekete geçirmeyi amaçlayan ilk projesine atıfta bulunuyordu. “Intimate Garden Scene”, bir zamanlar istisnai ve aşılmaz görünen krizlerin nasıl kalıcı hale geldiğini tartışmaya açan, gözler önüne seren ve somutlaştıran sayısız estetik ve biçimsel dilin bir haritasını çıkardı. Etkinlik bir yıl süren uzun bir takvimi benimsedi; bu sayede yerel ve

uluslararası katılımcıların da aralarında bulunduğu 25.000’i aşkın ziyaretçinin erişimine açık kaldı ve İsrail’in Gazze’ye yönelik amansız saldırısının Lübnan’a da sıçramasıyla artan askeri gerilim riskine rağmen sürdü.

Kalıcı ekosistemlere duyulan bu acil ihtiyaçtan yola çıkarak, Lübnan’daki resmî sanat eğitimini tamamlayabilecek bir eğitim modeli olarak 2011 yılında Home Workspace Programı’nı (HWP) kurduk. Uzun yıllar boyunca, Home Works Forum’u farklı zamanlarda ve mekânlarda genişletmeyi, sınırları içinde her üç yılda bir yürütülen tartışmaların araştırılmaya ve tazelenmeye devam etmesini sağlamayı amaçladık. Dünyanın dört bir yanından sanatçılara açık olan HWP, bursiyerlerini atölye çalışmaları, seminerler, dersler, grup eleştirileri ve stüdyo ziyaretleri etrafında yapılandırılmış on aylık bir programda biçimsel, teknik ve teorik becerilerini geliştirmeye davet ediyor.

HWP, 2022 yılına kadar Jisr El Wati’de 2000 metrekareslik çok amaçlı bir mekânda faaliyet gösterdi, bünyesinde sanatçı atölyeleri, üretim araçları ve yayınların yanında görsel-işitsel koleksiyonlara sahip zengin bir kütüphane de barındırdı. Her üç yılda bir, sanatçılar, akademisyenler ve küratörlerden oluşan dönüşümlü bir danışma komitesi, pedagojik yaklaşımı ve bilgi alışverişi yöntemlerini detaylandırmak üzere bir araya gelmeye devam ediyor. Komite hem bursiyerleri hem de eğitmenleri seçiyor, onlar da kendi seçtikleri öğretim görevlilerini konuk olarak davet edebiliyorlar. Bu temel aracılığıyla HWP, her yıl farklı misafir sanatçıların vizyonlarına açık ve akışkan kalmayı sürdürüyor. Bursiyerler kendi aralarında ilişkiler kurarken, aynı zamanda kentin sivil, kültürel ve akademik alanlarının yanı sıra şehre hayat veren insanlarla da ilişki kurmaya teşvik ediliyor.

HWP’yi, düşünmeye ve gerçekleştirmeye odaklanan, aynı zamanda sanat piyasasının baskılarından bir nebze kurtulmayı sağlayan faal bir platform olarak sürdürmek olağanüstü çaba gerektiriyor. Ne yazık ki, Lübnan’ın hızla kötüleşen ekonomik ve siyasi durumu, progra-

"Intimate Garden Scene" sergisinden.

mın sürdürülebilirliğini ve mekânımızın devamlılığını zorlaştırarak HWP'yi büyük baskı altına soktu. Ekim 2019 ayaklanmaları, ardından COVID-19 salgını ve derinleşen ekonomik kriz, bizleri eğitime yaklaşımımızı yeniden düşünmeye zorladı. 2019'dan 2021'e uzanan dönem, şimdiye kadar yaşadığımız en tedirgin edici sınavlardan bazılarını önümüze getirdi - sonuçta, kültür kurumu olsun olmasın hiçbir kurum krizlere bütünüyle dayanıklı olduğu iddiasında bulunamaz.

Buna rağmen, HWP'yi 2021'de herkesin katılabileceği açık bir formatta yeniden yapılandırdığımızda, dünyanın dört bir yanından gelen 350'den fazla katılımcı, çevrimiçi atölye çalışmalarına katıldı. Bu format, daha fazla eğitmeni programa dahil etmemizi sağladı ve yalnızlaşmanın küresel çapta yaşandığı bir anda disiplinlerarası alışveriş için gerekli koşulları yarattı. Daha yakın tarihli edisyonlarda,

Lübnan merkezli başvuru sahiplerine öncelik vermekte ısrar ederek şahsen buluşma formatına geri döndük ve diyalogu buna en çok ihtiyaç duyulduğu zamanda yerel ölçekte sürdürmeyi başardık.

4 Ağustos 2020'de Beyrut limanında meydana gelen patlama, etrafımızdaki şehri harap ederken devam etmekte olan ekonomik kriz fonlara erişimimizi ciddi şekilde sınırladı. Ashkal Alwan'ın mekânı patlamada önemli ölçüde hasar gördü, ancak daha da önemlisi, topluluğumuz yerinden edildi ve kırılğan hale geldi. Bu duruma cevaben, atölyelerini kaybeden veya çalışmak için bir yere ihtiyaç duyan sanatçılara kapılarımızı açtık. Yoğun elektrik kesintilerinin ortasında, kaynaklarımızı ekibimizi ayakta tutmaya ve altyapımızı korumaya yönlendirdik. Bu dönem, yine, alanımızı geçirgen ve esnek kılan bir deneme yanılma sürecini beraberinde getirdi; topluluklarımıza

en iyi nasıl hizmet edebileceğimizi düşünmek için bir yol haritasına dönüştü. Aynı zamanda her zaman bilincinde olduğumuz ve uğruna çalıştığımız ufku de teyit etti: Ashkal Alwan, özünde, kurumsal arabuluculuğun tekdüze mekanizmasında bir dişli olmaktan ziyade, Lübnan'ın kültür üreticileri için hayat veren bir altyapıdır.

Diğer yandan, kurumun temelini insan ağları oluşturduğu için pandemideki karantina dönemi, çevrimiçi programlamayı benimseme sürecimizi hızlandırdı. Birçok meslektaşımız ülkeyi terk ettikten sonra, tartışma ve etki-leşimin devam etmesi için "Perpetual Post-ponement" ve "aashra" başlıklı iki çevrimiçi platform oluşturduk. Ayrıca otuz yılı aşkın bir süreye yayılan dokümantasyon ve medyayı, açık erişimli bir platform olan aaarchive'da bir araya getirerek terabaytlarca veriyi kamunun kullanımına sunduk. Benim için bu arşiv devam eden bir anlam üretme süreci teşkil ediyor. Kendimi, küratoryal pratiğimi ve Ashkal Alwan'ın kurumsal etosunu konumlandırmak için düzenli olarak bu arşive başvuruyorum. Bana ve meslektaşlarıma, çalışmalarımızın Beyrut'taki sivil söylemi nasıl şekillendirmiş olabileceğinin ve aynı zamanda bölgesel kurumlar ve alanda çalışan bireylerle ittifaklar kurmayı başarıp başaramadığımızın izini sürme imkânı veriyor.

Ancak bu arşivin sağladığı, düşünmeden uygulamaya uzanan tüm sınırsızlık hissine rağmen, ileriye baktığımızda yine de ufkun karardığını görebiliyoruz.

Eski kültürel çalışma ve kurumsallık modelleri artık geçerli değil. Kaynaklar her zamankinden daha kısıtlı ve bir zamanlar temel operasyonlar ve finansman için güvendiğimiz altyapılar zarar görmüş durumda. O zamandan bu yana Mar Mikhael'in kalbinde bulunan, daha küçük ve enerji tasarruflu bir mekâna geçiş yaptık; bu taşınma, günümüzde bir kültür kurumunun neler sunabileceğine dair temel

bir yeniden düşünme sürecinden kaynaklandı. Kalıcı yapılar oluşturmaya çalışırken, şimdi eskisinden daha da akışkan, toplum odaklı ve hem eğitime hem de geçim kaynaklarına öncelik veren bir model geliştiriyoruz... Günümüzde Ashkal Alwan her zamankinden daha da müşterek bir destek ağına dönüşmüş durumda. Yapılarımız nasıl gelişirse gelişsin, sanatın sivil yaşam için elzem olduğuna dair inancımız bize yol göstermeye devam edecek. İsrail'in Lübnan'a yönelik saldırıları arttıkça, ülkenin dört bir yanındaki pek çok kişi gibi biz de Ashkal Alwan'ın alanını sanatçılara ve karışıklı yardım çabalarına açık tutarak alanımızı koruduk. Ateşkesten sadece bir hafta sonra, sanatçılardan gelen çok sayıda çağrının ardından, HWP'yi yeniden başlatmaya karar verdik - bizi caydırmak şöyle dursun, adanmışlığımızı ve sevgimizi derinleştiren şoklar ve travmalarla birlikte hızlıca hareket ettik. Bugün öne-rebileceğim ise, Home Works'ün 2002 yılında gerçekleşen ilk edisyonunun kataloğuna¹ dahil ettiğim ve sorun çözme egzersizlerine odaklanan önsöze bir bakış olacak.

Söz konusu kitap, altı kategoriye ayrılmış, 500'den fazla egzersiz içeriyor:

- *Isınma egzersizleri*, HER OKUYUCUNUN malzemeyi ilk okuduğunda denemesi gereken alıştırmalar.
- *Temel egzersizler*, kişinin başkasının hakikatlerini üretmektense kendi hakikatini oluşturmasına odaklanan egzersizler.
- *Ev ödevi egzersizleri*, mevcut ünitadaki malzemenin derinlemesine kavranmasını amaçlayan problemler.
- *Sınav problemleri* genelde evde yapılan sınavlarda kullanılmak üzere tasarlanmıştır ve iki ayrı ünitede yer alan fikirleri bir araya getirir (kısıtlı zaman baskısı altında yapılan, sınıf içi sınavlar için uygun değildir).

1 Donald Knuth, Oren Patashnik, Ronald Graham, *Concrete Mathematics: A Foundation for Computer Science*, Addison-Wesley Professional, II. baskı, Önsöz VIII.

- **Bonus problemler**, ortalama bir öğrencinin veya somut matematik öğrencisinin bu kitaba dayalı bir dersi öğrenirken üstesinden gelmesi beklenenin ötesine uzanır; müfredatı ilginç yollar aracılığıyla genişletir.
- **Araştırma problemleri** insan eliyle çözülebilir ya da çözülemez olsun, (zaman baskısı olmaksızın) üzerinde uğraşılmaya değer görünen problemlerden oluşur.

Karşımıza çıkan problemler, insan eliyle çözülebilir olsun ya da olmasın, üzerinde uğraşılmaya değer. Dünyamızın merkezini Beyrut oluşturduğu için, bunun doğru olduğunu çok uzun zamandır biliyoruz.

İngilizceden çeviren:
Alâra Kuset

"Intimate Garden Scene" sergisinden.

